

Groot onderzoek, klein land

Eerst het goede nieuws. Er is de laatste tien jaar meer systematische aandacht voor en kwaliteitsbewaking van het onderzoek in het Nederlandse wetenschappelijk onderwijs geweest dan ooit tevoren. Er is geen enkele reden niet aan te nemen, dat daarmee ook de kwaliteit van onderzoek zelf verbeterd is. Veel klachten die te horen zijn, verdienen natuurlijk een positieve uitleg. Eindeloze formulieren worden voortdurend ingevuld; de ene externe commissie is nog niet weg of de andere komt al; het lukt nauwelijks nog om aan geld te komen. Prachtig allemaal. Dat was precies de bedoeling. Strenge selectie, nauwkeurige verantwoording. Onderzoek is immers geen vrijbrief voor nutteloze bezigheden. Daarom voorwaardelijke financiering, werkgemeenschappen, netwerken, onderzoekscholen. We hebben met zijn allen helemaal onze zin gehad. En toch heeft het ondanks alles geen goed gevoel gegeven. Dat is het slechte nieuws.

De zorgsector voor het onderzoek bestaat uit de universiteiten zelf, de overheid, NWO en KNAW, waarvan vooral NWO het 'tweede geldstroom'-geld uitdeelt, en veel losse eindjes in de adviessfeer. Lang is de rolverdeling zo geweest, dat de overheid de dingen verzong, universiteiten met frisse tegenzin die dingen min of meer uitvoerden en NWO zich van dat alles niets aantrok, maar geld gaf aan wie of wat ze goed vonden. Dat was de goede oude tijd en daarin is dus verandering gekomen. Het zou goed zijn geweest, wanneer enkel universiteiten en overheid onderling hun rol hadden gewisseld. Zo simpel is het helaas niet gegaan. Universiteiten en overheid verzinnen tegenwoordig elk voor zich dingen (onderzoekvisitaties, onderzoekscholen) en raken met iedereen verstrikt in de uitvoering ervan (stimulans van NWO, erkenning door de KNAW). Niemand staat er meer buitenspel. Er is geen rol meer die heet: 'je eigen gang gaan en het goede doen'.

NWO heeft zich namelijk ook al volop in het Grote Beleid gestort. Er kwam een nota *Een organisatie op maat*. Daarin heet het dat de 'voorhoedefunctie' en de 'strategische functie' van NWO versterkt moeten worden. Kenners van het

Nederlandse beleidsidioom weten, dat je dan de schrik om het hart mag slaan. De redenering is: 'Omdat de universiteiten zus doen en de overheid zo doet, zullen wij, NWO, het meeste effect hebben door zus maal zo te doen'. Ik stel voor om dit de dwaling van de volkomen beleidsafstemming te noemen. Systemen raken er overgedetermineerd van. Zo ook hier. NWO gaat minder aan 'oio's' doen, omdat die onvoldoende toevoegen aan universitaire 'aio's'. NWO gaat meer het grootschalige, in programma's vastliggende onderzoek van netwerken steunen, want dat is de voorhoede. Enzovoort.

Door dit Grote Beleid heen kronkelt zich de redenering, dat bij elkaar horen: geavanceerd/grootschalig/gevorderd/goed aan de ene kant en gewoontjes/kleinschalig/beginnend/matig aan de andere kant. Ik stel voor dit de dwaling van de geheel geaccepteerde en derhalve nooit bewezen waarheden te noemen. Je kunt er behoorlijk mis mee zitten. Zo komt het, dat overheid, universiteiten en tweede geldstroom als in een rattenkoning aan elkaar vast zitten en elkaar aan de geaccepteerde waarheden houden. Allemaal streven we naar het beste onderzoek en dat is dus de voorhoede, met de meest gerenommeerde onderzoekers in de grootste programma's, bij voorkeur strategisch gepositioneerd, ondersteund door krachtige netwerken, bijvoorbeeld in erkende onderzoekscholen. Daarom ook moet het hele kleine vakgebied sociologie voortaan vallen onder de nieuwe, gefuseerde NWO Stichting ESR, van economie tot milieukunde.

Toch hebben we het nog steeds over Nederland. U kent het wel, dat land waar beoordeelden en beoordelaars naast elkaar wonen, waar kwaliteit als een hinderlijke molshoop op het maaiveld ligt, waar het echte grote onderzoek in Grenoble, Genève of Chili gebeurt, waar iedere pionier de Nobelprijs in zijn ransel, maar zijn voeten in de klei heeft, waar bureaucratie toch eigenlijk in navolging van Weber nog wel wat goeds heeft en waar organisaties op maat dus organisaties op Nederlandse maat zijn. Op die maat lijken overheid, universiteit en NWO samen te spannen om het kleine, vrije onderzoek – noem het de sociologische verbeeldingskracht – door beleid of bezuiniging nog kleiner te maken. Dat zou jammer voor Nederland zijn.

J.K.M. Gevers